

JABATAN MUZIUM SARAWAK: PERKEMBANGAN SEBELUM DAN SELEPAS MERDEKA

***(SARAWAK MUSEUM: THE DEVELOPMENT
BEFORE AND AFTER INDEPENDENCE)***

Gregory Kiyai @ Keai & Noria Tugang

Abstrak

Muzium adalah refleksi peradaban sesebuah negara dari aspek sejarah, warisan, budaya, adat, ekonomi, politik dan juga sosial. Fungsi muzium adalah menyimpan dan memelihara objek-objek budaya yang dirasakan mempunyai signifikan dan nilai dalam pembentukan identiti sesebuah negara. Muzium Sarawak yang telah berdiri selama satu abad menjadi saksi mata bisu kepada pelbagai perubahan budaya, sejarah, politik serta sosial masyarakat di negeri ini. Oleh itu, kertas kerja ini memfokuskan kepada perkembangan Muzium Sarawak bermula sejak zaman pemerintahan Brooke sehinggalah kepada Malaysia moden kini. Metodologi kertas kerja ini adalah menggunakan kaedah kualitatif iaitu menemubual beberapa orang kurator di Jabatan Muzium Sarawak serta menggunakan data skunder melalui penelitian buku dan jurnal bagi memantapkan lagi penyelidikan ini. Akhir dapatan kertas kerja ini akan melihat kepada perbezaan dan pembaharuan fasa pembangunan Jabatan Muzium Sarawak berdasarkan kepada perkembangan zaman, peranan kuratornya serta sumbangannya kepada Negeri Sarawak.

Kata Kunci: Budaya, Muzium, Sarawak, Warisan

Abstract

Museum is a reflection of the civilization from a country in the aspects of heritage, culture, tradition, economy, politic and social. Museum functions as to store and conserve cultural objects that have significance and value in term of forming the identity of a country. The Sarawak museum has been standing for a century and act as a silent witness to the various changes in culture, history, politic, including social within the state. Therefore, this paperwork emphasized on the histories of Sarawak museum since the Brooke's administration until the modern Malaysia. The methodology of this paper applied the qualitative approach by interviewing multiple curators at the Sarawak museum department and reference through secondary data obtained by books and journals as to support the research. The research findings focus on the difference and renewal in the development phase of the Sarawak museum department throughout the year. The roles of the curator and the contribution to the Sarawak state.

Keywords: Culture, Museum, Sarawak, Heritage

PENGENALAN

“Menjadi Pusat Global Kebudayaan dan Warisan Borneo menjelang tahun 2030” adalah visi dan misi Jabatan Muzium Sarawak kini bersempena dengan pembinaan sebuah muzium baharu. Pembinaan Muzium baharu adalah merupakan satu aspirasi mantan Ketua Menteri Sarawak iaitu Pehin Sri Abdul Taib Mahmud yang menelan kos pembinaan sebanyak 300 juta ringgit Malaysia dan dianggarkan siap sepenuhnya menjelang Disember 2020. Muzium baharu Sarawak atau dikenali sebagai *Sarawak Campus Museum* merupakan muzium kedua terbesar di Asia Tenggara selepas *Muzium Nasional Singapore*. Sememangnya, kerajaan Negeri Sarawak berwibawa dan bercita-cita besar untuk melestarikan budaya pribumi Borneo khususnya masyarakat Sarawak yang berbilang kaum dari segi budaya dan etnik yang berbilang seperti Iban, Bidayuh, Melanau, Melayu, Cina, dan Orang Ulu.

Definisi muzium secara ilmiah yang paling awal adalah dipelopori oleh George Brown Goode (1889) iaitu,

An institution for preservation of this objects which best illustrate the phenomena of nature and the works of man, and the utilization of these to increase knowledge and for the enlightenment of the people.

(Goode. B. 1889)

Walau bagaimanapun, definisi yang diusulkan oleh Goode itu masih kabur dan tidak jelas, sehinggalah semasa perhimpunan agung *International Council Organization of Museum (ICOM)* pada tahun 1990 telah memberi tarikan kepada institusi permuziuman adalah seperti berikut,

...is a non-profit making, permanent institution in the service of society and of its development, and open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates and exhibits, for purpose of study, education and enjoyment, material evidence of people and their environment.

(Sumber: ICOM 1990)

Merujuk kepada istilah yang diguna pakai oleh ICOM, asas kepada penubuhan sesebuah muzium itu adalah berfungsi sebagai tempat mengumpul bahan lama yang mempunyai nilai sejarah, seni dan budaya, melakukan penyimpanan artifak, memulihara, membuat penyelidikan, mempamer, mendokumentasi dan mendidik masyarakat. Menurut Randolph Starn (2005:73-74) mengatakan perkembangan awal permuziuman adalah bermula dari kegiatan *Purbawanisme* sebelum abad ke-19 di Eropah merupakan faktor dominan yang menjurus kepada aktiviti kegiatan pengumpulan barangan purba. Menurut Nik Hassan Shuhaimi Nik Abdul Rahman (1985:149) mengatakan budaya *Purbawanisme* merupakan satu kegiatan pengumpulan barang-barang yang aneh, jarang diperolehi serta dianggap mempunyai unsur-unsur sakti dan luar biasa. Kegiatan ini dipelopori oleh golongan diraja dan bangsawan di Eropah. Tujuan kegiatan *Purbawanisme* adalah bagi menunjukkan status sosial dan tempat perbincangan sosial golongan bangsawan dalam membincangkan seni, barangan purba dan juga spesimen dalam ilmu sains hayat. Perkumpulan itu secara tidak langsung telah mengwujudkan perasaan menghargai dan menghayati nilai seni yang berkait rapat dengan artifak dan hasil seni.

Pengumpulan itu telah membawa kepada fenomena yang disebut *Cabinets of Curiosities*. Menurut Manson (1998) mengatakan konsep *Cabinet of Curiosities* adalah dipercayai merupakan model asas kepada pembangunan muzium di dunia kini. Di mana muzium pada ketika itu dikenali dengan karakteristik yang khusus iaitu mengumpulkan dan mempamerkan *specimen* yang dianggap unik, pelik, jarang di jumpai dan bernilai pada ketika itu. Sesuai dengan perkembangan zaman, muzium menjadi lebih ilmiah dan berakademik dalam mengumpulkan objek atau artifak yang dirasakan mempunyai nilai yang signifikan. Walau bagaimanapun, melalui penyelidikan Leonard Wolley (1923) mengatakan bahawa muzium telah lama wujud dalam tamadun manusia lebih dari tepoh kewujudan Babyloan. Bukti ini ditemukan dalam tradisi lama Mesopotamia oleh beliau semasa melakukan eskavasi di Iraq. Di mana terdapat sebuah kebuk berbentuk silinder yang menyebut kewujudan muzium pertama wujud di dunia bukanlah ketika zaman Babylon namun telah lama wujud sejak tamadun Mesopotamia. Muzium itu dipercayai dibina pada tahun 530 S.M oleh

Puteri Ennigaldi, anak perempuan Raja Nabonidus iaitu raja terakhir empayar Neo-Babyloan. Pada zaman tersebut, kebanyakan anak raja perempuan dipertanggungjawabkan untuk menjaga hal-hal keagamaan dan ilmu pengetahuan. Beliau menambah lagi penemuan label muzium yang terdapat pada sebuah kebek berbentuk silinder itu terdapat tulisan Sumeria purba yang menyebut:

These, it said "are copies from brick found in the ruin of Ur, the work of Bur-sin king of Ur, which while searching for the ground plan (of the temple) the governor of Ur found, I saw and wrote out for marvel of beholders"

Menurut K. Moreau (2017) mengatakan melalui penyelidikan Leonord Wolley beliau mengatakan bahawa Raja Babyloan terakhir iaitu Nabonidus dipercayai orang pertama yang membawa kepada kegiatan *purbawanisme*. Baginda dikatakan terlalu meminati zaman Babylon telah melakukan eskavasi pertama ke atas Kuil Peninggalan Naram Sin. Pada abad ke-14 sehingga ke-17 Masihi, *Cabinets of Curiosity* menjadi bukti kemuncak minat masyarakat terutamanya raja-raja monarki seperti Rudolf II, Maharaja Rom (1576-1612), Ferdinand II, Archduke of Austria dan Athanasius Kircher (1602-1680). Begitu juga dengan abad ke-15, berlaku perkembangan minat untuk mengumpul harta benda secara besar-besaran bermula dari Itali dan subur berkembang dibawah pemerintahan paderi seperti Sixtus IV (1471-1484). Alexander VI pula telah memulakan usaha carigali untuk menambahkan bilangan koleksi pengumpulannya. Ia telah menjadikan aktiviti tersebut sebagai satu budaya dalam kalangan orang berada, menteri dan orang gereja. Zaman tersebut dikenali sebagai Zaman Pembaharuan atau disebut *Dilettanti* yang bermaksud kegembiraan dalam bahasa Itali.

Menurut Micheal Roaf (1990) mengatakan penemuan artifak di Muzium Ennigaldi ini menunjukan peradaban masyarakat pada ketika itu telah mendahului zaman. Mereka telah mengkaji sejarah secara saintifik dan beribu-ribu pengalaman manusia yang telah hidup dalam tempoh 2500 SM iaitu sejak zaman kerajaan Ur lagi. Buktinya, penemuan label terawal pada artifak purba seperti kebek dan gendang yang diperbuat dari tanah liat telah dijumpai oleh beliau semasa eskavasi merupakan bukti kejatuhan Empayar Rom. Beliau berpendapat berkemungkinan label tersebut telah disediakan 100 tahun lebih awal dan disimpan, bersama-sama artifak lain di Ur. Penemuan itu sangat mengagumkan Wolley terutamanya dengan kehebatan bidang teknologi di Ur, beliau merasakan muzium ini mungkin yang paling kuno dalam peradaban manusia akan tetapi teknologi dan pembangunannya mungkin telah mendahului muzium moden yang pertama kira-kira dua millennium.

METODOLOGI PENYELIDIKAN

Secara keseluruhannya penyelidikan ini menggunakan pendekatan kualitatif. Penyelidikan kualitatif merupakan satu kaedah sistematik bagi menerangkan, memerhati, mendokumentasi, serta menggunakan temu bual dalam mendapatkan data. Di mana kaedah temu bual ini telah menemui ramai beberapa orang curator, terutamanya di Bahagian Etnologi yang menyimpan koleksi artifak awal Jabatan Muzium Sarawak dan Bahagian Konservasi yang merawat dan memulihara artifak. Selain itu, penyelidik juga turut menggunakan beberapa buah buku, dan jurnal bagi mengukuhkan lagi segala sumber dan data yang diperolehi.

DAPATAN PENYELIDIKAN DAN PERBINCANGAN

Pembangunan Muzium Sarawak terbahagi kepada 4 fasa iaitu Fasa 1 semasa era Brooke, Fasa 2 selepas Perang Dunia II, Fasa 3 adalah selepas pembentukan Malaysia dan Fasa 4 adalah Muzium Sarawak menuju ke alaf Baharu. Fasa 1, menurut Laporan Tahunan Jabatan Muzium Sarawak (1995) mengatakan bahawa penubuhan Muzium Sarawak telah diasaskan oleh Sir Charles Brooke pada tahun 1891 dan menjadi muzium yang pertama wujud di kepulauan Borneo. Semasa era Charles Brooke, beliau sangat berminat dengan aktiviti eksplorasi budaya dan etnologi penduduk pribumi Sarawak terutamanya masyarakat Iban yang tinggal di sekitar Sungai Rejang. Oleh itu, fokus pengumpulan koleksi artifak Muzium Sarawak pada ketika itu adalah tertumpu kepada koleksi

antropologi dan etnologi sahaja. Menurut Cassandra Pybus (1996:12) mengatakan minat Charles Brooke dalam bidang penyelidikan adalah begitu tinggi sehingga beliau juga memberi galakan kepada para pegawainya agar menulis tentang etnografi dan *folklore* tempatan untuk dimuat naik dalam *Sarawak Gazette*. Bagi menyemarakkan lagi galakan tersebut beliau telah menawarkan hadiah dua kali setahun untuk kertas kerja terbaik mengenai etnografi, sejarah dan sejarah semula jadi masyarakat tempatan. Semasa pemerintahannya di Sarawak, Charles Brooke juga sempat menghasilkan buku *Ten Years in Sarawak 1966* iaitu sebuah penulisan mengandungi nota etnografi masyarakat tempatan.

Temu bual bersama Dora Jok, 2019 (Kurator Bahagian Etnologi) mengatakan koleksi awal yang menjadi asas kepada koleksi Muzium Sarawak adalah dikenali sebagai *Brooke Low Collection* spesimen itu didapati daripada pelbagai kawasan (batang sungai) di Sarawak iaitu meliputi kawasan Saribas, Undup, Lingga, Rejang, Ulu Ai, Skrang, Lemanak, dan Engkari. Berdasarkan buku laporan inventori koleksi Muzium Sarawak *Volume 1* (1896), antara koleksi yang dimiliki oleh Brooke adalah seperti Sirat, Kelambi, Baju Taja (baju yang digunakan ketika perang), Pua, Bidang, Terabai, Duku Ilang dan Penugal (peralatan pertanian tradisional Iban). Kebanyakan artifak dan spesimen ini diperolehi sekitar tahun 1892. Koleksi ini adalah koleksi *nuclear Brooke Low* dan menjadi koleksi terawal dalam Muzium Sarawak. Pada tahun 1892 sehingga 1931 sebanyak 2515 unit spesimen telah dikumpul, jumlah ini turut meliputi artifak-artifak budaya milik etnik-etnik lain yang terdapat di Sarawak pada ketika itu seperti etnik Kayan (Kyan), Ukik, Punan, Milano (Melanau), Kajaman, Melayu Sarawak dan termasuk Iban yang disebut Iban Dyak. Menurut Janet Rata Noel, 2019 (Kurator Tun Jugah Foundation) mengatakan Rajah Brooke telah membeli artifak-artifak Borneo yang dibawa ke England oleh pembesar-pembesar Eropah terdahulu, tujuannya adalah bagi menyediakan satu koleksi muzium untuk pembukaan muzium yang pertama di Borneo iaitu Muzium Sarawak. Kebanyakan artifak yang diperolehi untuk dijadikan koleksi pertama Muzium Sarawak adalah merupakan artifak etnologi dan pemilihan artifak untuk koleksi Muzium Sarawak dilakukan dengan teliti. Koleksi artifak etnologi tersebut terdiri daripada alatan senjata, alat pertanian, peralatan memburu, tekstil, ukiran kayu, bakul, topi dan kraf tangan yang mana kebanyakan artifak ini tidak dihasilkan lagi pada generasi Sarawak kini. Selain daripada Gabenor British yang berkhidmat di Sarawak, para gereja juga turut menyumbangkan koleksi yang mereka ada sebagai tanda sokongan ke atas pembukaan muzium baru di Sarawak.

Fasa 2, semasa Perang Dunia II, usaha untuk membangunkan Muzium Sarawak terpaksa dihentikan dan selepas Perang Dunia II barulah terdapat usaha untuk memulihkan kembali fungsi Muzium Sarawak dengan cara yang berbeza. Menurut Baszley Bee Basrah Bee (1994) mengatakan usaha pemulihan itu dipelopori oleh Tom Harrisson dan Tweddle. Pada tahun 1945 dan tahun 1946, selepas berakhirnya Perang Dunia II apabila tentera Jepun telah menyerah kalah di Malaya. Jabatan Muzium Sarawak telah dipegang oleh Tom Harrisson. Harrisson merupakan bekas tentera British semasa Perang Dunia II, dimana beliau telah diserap masuk dalam unit perisikan British untuk mengintip segala tindakan Jepun di Sarawak. Pada 25 Mac 1945, beliau telah melakukan penerjunan udara bersama unitnya di daratan tinggi yang di duduki oleh Orang Kelabit di Bario. Semasa khidmatnya sebagai kurator Muzium Sarawak, beliau telah berjaya menakutkan pemerintah British di Sarawak betapa pentingnya penyelidikan beliau di Sarawak, terutamanya dalam bidang arkeologi. Ternyata usaha beliau untuk memulihkan semula fungsi Jabatan Muzium Sarawak mendapat maklum balas yang baik apabila diberi peruntukan untuk 'Projek Pemulihan Bau' selama empat tahun berturut-turut iaitu dari tahun 1950 sehingga 1953.

Jadual 1: Peruntukan Kerajaan British Sarawak Terhadap Projek Pemulihan Bau

Tahun	Peruntukan	Perbelanjaan
1950	RM 2 500	RM 2 436 08
1951	RM 2 500	----
1952	RM 2 500	RM 2 492 69

1953	RM 2 500	RM 2 494 47
------	----------	-------------

Sumber: Sarawak Museum Journal, 4 (New Series) December 1954.

Menurut C. Kenneth Dood, Jr (2016: 6-17) mengatakan sepanjang era Harrisson menjadi kurator, beliau telah menghasilkan beberapa karya penyelidikan arkeologi iaitu *Sarawak Museum Journal*. Penerbitan jurnal ini telah menjadi rujukan utama bagi penyelidik yang berkecimpung dalam bidang arkeologi di Malaysia. Malahan, Tom Harrisson dikenali sebagai 'Bapa Arkeologi' atas sumbangan beliau dalam mentarikhkan semula tapak di Gua Niah. Sememangnya Tom Harrisson telah memartabatkan Muzium Sarawak ke peringkat yang lebih tinggi melalui penyelidikan beliau dalam bidang arkeologi dan botani. Harrisson telah melakukan eksplorasi dari Bau sampailah ke Ulu Limbang untuk mengumpul spesimen bagi di tempatkan dalam Muzium Sarawak sebagai koleksi. Perkara yang paling signifikan dalam kerjaya Harrisson adalah di mana beliau telah berjaya mengkronologikan kebudayaan di Sarawak sejak 50,000 tahun dahulu melalui pentarikhan karbon di Gua Niah dan beliau juga banyak menjalankan kajian prasejarah di Sarawak (Harrisson 1957, 1959, 1967, 1971, 1975). Penglibatan beliau secara langsung dalam bidang eskavasi telah menjadi pelopor kepada kurator sekarang untuk turun padang bersama-sama melakukan penyelidikan. Selama beliau menjadi kurator Muzium Sarawak, lebih dari 60 buah penulisan berkaitan dengan penyelidikan arkeologi di Sarawak dalam bentuk artikel mahupun buku.

Selain Harrisson, terdapat juga penyelidik lain yang bertanggungjawab dalam membangunkan Muzium Sarawak. Contohnya seperti Lord Medway Earl of Cranbrook V, merupakan tokoh penting selepas Tom Harrisson. Beliau adalah seorang ahli arkeologi dan botani yang telah menghasilkan beberapa buah penulisan mengenai Gua Niah dan beberapa tapak lain di Sarawak. Menurut Philip Piper. *et.al* (2013) pada tahun 1958 ketika beliau menyertai pengalihan pertama dalam eskavasi Gua Niah Bersama-sama dengan Harrisson, beliau telah menerbitkan sebuah makalah iaitu *Food Bone in Niah Cave* pada tahun 1958, makalah tersebut secara tidak langsung telah menjadi satu penyelidikan yang sangat signifikan kini terutamanya usaha beliau mengembangkan kaedah penyelidikan arkeologi secara saintifik, pengkajian tentang ilmu zooarkeologi dan penyelidikan yang telah dibangunkan oleh Medway telah merintis kepada pengembangan ilmu arkeologi selama lebih 50 tahun di Eropah dan Amerika Syarikat. Bahkan pada tahun 1961 sehingga 1970, beliau telah kembali dan mengajar di Universiti Malaya dan Kerajaan Malaysia telah memberi kepercayaan penuh kepadanya untuk menubuhkan pusat pengajian lapangan untuk pembangunan ilmu ekologi dan botani. Sekitar tahun 1967 sehingga 1974 beliau banyak melakukan kerja pengumpulan spesimen dan penyelidikan di sekitar Gunung Benom dan Gunung Lawit, Terengganu bersama-sama dengan kakitangan Muzium Sejarah Alam. Selain itu, menurut Lindsay Smith (2012) menerangkan bahawa Barbara Harrisson turut bersama-sama membangunkan ilmu dalam Muzium Sarawak iaitu melalui penelidika seramik dan kajian sains tabii khususnya berkaitan dengan orang utan dan masyarakat primitif. Penulisan dan penyelidikan beliau banyak menyoroti hasil penyelidikan suaminya Harrisson dan William G. Solheim II, seorang pakar arkeologi untuk Kepulauan Indo-Malaysian dan Borneo. Barbara juga berupaya untuk merungkai penggunaan seramik yang diperbuat daripada tanah liat semasa kajian di Gua Niah. Beliau menemukan bahawa wujudnya tradisi pengembumian dalam kalangan masyarakat primif ketika itu berdasarkan kepada penemuan seramik-seramik yang dibakar bersama-sama dengan rangka tulang manusia. Beberapa nota penyelidikan yang dihasilkan oleh Barbara semasa penyelidikan adat pengembumian di Gua Niah adalah seperti *Field notebook Burial B54, B141, B146, B147 Harrisson Excavation Archive: West Mouth, Niah Cave*. Kesemua catatan Barbara ini disimpan dalam perpustakaan Muzium Sarawak. (Smith 2012:54-69).

Sejak tahun 1974 iaitu semasa zaman pembentukan Persekutuan Malaysia, Muzium Sarawak telah menyekat para penyelidik arkeologi dari barat untuk membuat kajian di Sarawak atas beberapa faktor. Selepas Tom Harrisson bersara 1966, jawatan beliau di sandang oleh anak tempatan iaitu Benadict Sandin pada Disember 1966 sehingga 1974. Beliau mempunyai kepakaran dalam bidang sejarah dan etnografi. Selepas itu, jawatan kurator di sandang oleh Lucas Chin pada 1974 sehingga 1991. Semasa menjadi kurator, Chin meneruskan tradisi Harrisson dalam bidang arkeologi, antara

penulisan beliau adalah *The Role of Museum and Other Agencies in The Preservation of Material Culture*. Kepakaran beliau bukan hanya kepada arkeologi bahkan turut mencakupi etnografi dan antropologi. Kurator Muzium Sarawak yang terakhir sebelum proses penutupan sementara Muzium Sarawak adalah Ipoi Datan yang mula berkhidmat pada tahun 2009 sehingga 2019, beliau banyak berkerjasama dengan pelbagai ahli akademik dalam dan luar negara contohnya, beliau pernah berkerjasama dengan Stephen Chia dari Universiti Sains Malaysia melalui kajian *Preliminary report on archaeological survey and excavations at Bukit Sarang Caves, Ulu Kakus, Sarawak (2003)* iaitu berkaitan dengan kajian lepas yang telah dibuat oleh Harrisson pada tahun 1965. Dapatan awal mengatakan bahawa Gua Bukit Sarang yang terletak di 67 kilometer dari bandar Tatau, Bintulu mempunyai hubungan dengan manusia primitif di Gua Niah. Selain itu, kajian ini turut mengkaji secara mendalam tapak baharu iaitu Lubang Batu Puteh, Lubang Nunok, Lubang Ringen dan Lubang Makuta melalui kaedah *soil profile* dan *radiocarbon dating*. Hasil dari dapatan ini telah menemukan beberapa artifak batu, serpihan seramik dan juga fosil. (Chia *et.al.* 2003:121-140).

Fasa 3, setelah beberapa dekad penubuhan Muzium Sarawak, kerajaan negeri memandang serius peranan muzium dalam membangunkan aspek budaya dan warisan. Selain daripada Muzium Etnografi (muzium utama) yang dibina di Kuching, kerajaan turut membangunkan penubuhan muzium yang lebih spesifik seperti Muzium Warisan Islam, Muzium Sejarah Cina, Muzium Sejarah Semulajadi, Muzium Arkeologi Niah serta Muzium Petroleum. Kerajaan juga turut membangunkan muzium di daerah seperti Muzium Daerah Limbang dan juga Muzium Daerah Baram. Menurut Iswandi Junaidi (2019) yang merupakan Pegawai Konservasi di Jabatan Muzium Sarawak mengatakan bermula pada tahun 1977, Jabatan Muzium Sarawak mula memikirkan satu latihan kepada pekerja muzium disebabkan oleh meningkatnya koleksi dalam Muzium Sarawak, walau bagaimanapun kekangan tiada tenaga pakar telah menjadi halangan kepada hasrat untuk memulihara koleksi arifak tersebut. Pada tahun 1973, pengarah Jabatan Muzium Sarawak pada ketika itu telah mengarahkan Encik Josep Ingai iaitu Penolong Kurator Jabatan Muzium Sarawak telah di hantar oleh kerajaan Negeri Sarawak untuk berkursus berkaitan dengan etika konservasi artifak dalam muzium di India selama 3 tahun. Apabila beliau balik ke Sarawak, beliau telah diiktiraf sebagai pakar dalam hal konservasi artifak. Beliau bukan hanya berkhidmat untuk Jabatan Muzium Sarawak bahkan, Jabatan Muzium Malaysia serta seluruh institusi permuziuman di Malaysia juga turut merujuk dengan beliau apabila berurusan dengan masalah konservasi artifak. Selepas Encik Josep Inggai tamat kursus di India, beliau telah balik ke Sarawak dan menubuhkan satu jabatan baharu dalam institusi muzium iaitu Jabatan Pemuliharaan dan Pemeliharaan.

Hubungan baik di antara kerajaan Negeri Sarawak dengan Britain serta pewaris legasi James Brooke telah banyak membantu negeri ini dalam membangunkan banyak perkara, termasuklah pembangunan muzium. Konservasi adalah bidang ilmu yang masyarakat terlepas pandang akan kepentingannya terhadap pembangunan sejagat, bahkan syarikat-syarikat atau pemain industri tidak berani hendak melabur dalam bidang yang berkaitan dengan konservasi. Hal ini kerana masyarakat tidak menyedari kepentingannya dengan sesebuah institusi ataupun pembangunan sosial dan negara. Konservasi adalah suatu proses memanjangkan hayat artifak. Artifak adalah merupakan satu evolusi dalam pencapaian manusia untuk terus berkembang biak dalam meneruskan kelangsungan hidup. Malahan kepesatan globalisasi kini adalah merupakan pengaruh daripada penelitian dan pembangunan daripada penciptaan teknologi artifak di masa lepas.

Fasa 4, menjelang abad ke-21, matalamat pembangunan Muzium Sarawak adalah untuk memulihara dan memelihara kesinambungan fasa pembangunan kurator terdahulu iaitu menjadi penjaga barangan antik, monumen, mercu tanda budaya, tapak arkeologi, seni, seni bina, peninggalan agama dan bahan budaya yang lain yang memberi kepentingan kepada sejarah dan warisan negeri Sarawak serta memberi kefahaman melalui warisan dan budaya bagi melestarikan keharmonian kaum serta sebagai produk pelancongan negeri yang berteraskan eko warisan dan budaya. Namun fokus tersebut telah dinaiktaraf kepada skala yang besar apabila mantan Ketua Menteri Sarawak Tun Pehin Sri Abdul Taib Mahmud beraspirasi bahawa Sarawak harus membina sebuah bangunan muzium yang baharu berikutan bangunan muzium yang lama tidak mampu untuk menampung jumlah artifak yang makin bertambah saban tahun. Menurut Dora Jok (2019) yang merupakan Kurator Bahagian Etnologi di Muzium Sarawak menyatakan bahawa sehingga tahun

2018 terdapat lebih 22,386 unit artifak dalam simpanan bahagian etnologi. Jumlah ini tidak mencakupi artifak lain seperti artifak dari bahagian arkeologi, herbarium dan *zoology* serta artifak dari Muzium Islam.

Muzium Sarawak yang baharu adalah merupakan sebuah tempat penyimpanan koleksi bagi warisan Negeri Sarawak untuk warisan ketara dan tidak ketara serta budaya yang dipercayai asli dari Pulau Borneo. Di samping itu, Muzium Sarawak ini juga turut memulihara dan memulihara budaya-budaya semula jadi dari awal prasejarah Borneo sehinggalah kepada pembentukan Malaysia pada tahun 1963. Galeri tetap Muzium Sarawak yang baharu akan mempamerkan warisan Sarawak yang kaya dan pelbagai, di mana pengunjung boleh menikmati, belajar, dan menghayati identiti masyarakat majmuk Sarawak yang berwarna-warni. Selain itu, penubuhan muzium baharu ini juga akan menjadi wadah bagi orang ramai untuk berhubung dan berinteraksi di antara satu sama lain dalam menikmati penyertaan dan penglibatan secara langsung dalam aktiviti tahunan muzium termasuklah program pendidikan khusus untuk kanak-kanak sekolah. Penubuhan muzium baharu ini juga direka khas dengan teknologi digital abad ke-21 iaitu dengan menggunakan teknologi pameran audio-visual bersepadu untuk komunikasi interaktif. Objektif utama penubuhan Muzium Sarawak yang baharu adalah untuk mempamerkan warisan budaya dan sejarah Sarawak yang kaya, mewujudkan kampus muzium kelas dunia, meraikan kepelbagaian budaya yang harmoni serta meraikan perpaduan dengan alam, menjadi pusat pemuliharaan warisan yang diiktiraf diperingkat antarabangsa untuk penyelidikan warisan Sarawak, melabur sebagai satu daya tarikan ekonomi perlancongan di Sarawak serta memanfaatkan potensi pendidikan, jangkauan dan keharmonian awam terutamanya kepada generasi muda untuk pembinaan negara bangsa.

KESIMPULAN

Secara kesimpulannya, Kerajaan Negeri Sarawak sememangnya memandang tinggi akan aspek budaya, sejarah dan warisan di negeri ini untuk mempromosi Sarawak sebagai sebuah negeri yang pelbagai dari segi kaum dan agama. Pembangunan Muzium Sarawak melalui empat fasa yang telah dijelaskan dalam kertas kerja ini menjelaskan bahawa Jabatan Muzium Sarawak mempunyai potensi yang besar sebagai hub budaya di rantau Borneo. Selain, memiliki sejarah yang panjang dan pertama di buka di Pulau Borneo, Muzium Sarawak juga dalam usaha menaiktaraf perkhidmatan mereka kepada orang awam agar untuk menyumbangbakti memulihara serta memelihara khazanah warisan sejarah dan budaya negeri ini dalam konteks yang lebih relevan selaras dengan abad ke-21.

RUJUKAN

- Bee, B. B. 1994. Eksplorasi dan Penyelidikan Awal ke atas Gua-Gua Prasejarah di Sarawak. *Jurnal Arkeologi Malaysia* 7: 85-101
- Dood, C. K. 2016. A Force to be Reckoned with in Borneo: Tom Harrisson and his Herpetological Legacy. His Herpetological Legacy. *Bibliotheca Herpetologica* 12(1-2): 6-17.
- Goode, G. B. 1889. *The Museum of the Future*. Washington , DC: National Museum Annual Report.
- Harrisson, T. 1954. *Sarawak Museum Journal* VI(4) (New Series): 190-192.
- Harrisson, T. 1957. The Great Cave of Niah: A preliminary report on Borneon prehistory. *Man* 57: 161-166.
- Harrisson, T. 1959. New Archaeological and Ethnological result from Niah Caves, Sarawak. *Sarawak Museum Journal* 59(1): 1-8.
- Harrisson, T. 1967. A classification of stones-age burials from Niah great caves, Sarawak. *Sarawak Museum Journal* 15: 126-200.
- Harrisson, T. 1971. Prehistoric double-spouted vessels excavated from Niah Caves. *Journal of the Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society* 4(1): 35-78.
- Harrisson, T. 1975. Early dates for "Seated" burial and burial matting at Niah Caves, Sarawak (Borneo). *Sarawak Museum Journal* 9: 161-165.
- ICOM (International Council of Museum). 1990. ICOM Statutes: Code of Professional Ethics: 3.
- K, Moreau. 2017. *Ur, Iraq Expedition Records*. Pennsylvania, United States of America: Penn Museum Archives.
- Laporan Tahunan Jabatan Muzium Sarawak, 1995.

- Manson, P. 1998. *Infelicities: Respresentations of the Exotic*. Baltimore: The Johns Hopkins,University Press.
- Nik Hassan Shuhaimi Nik Abdul Rahman. 1985. Artifak Kebudayaan Melayu: Sumbangan Arkeologi dan Arkeologis. *Jurnal Perspektif* 2(1): 140-150.
- Piper, P., Rabett, R., & Baker, G. 2013. A Zoologist with a Taste for the Past: The Earl of Cranbrook's Contribution to Zooarchaeological Research in Southeast Asia. *The Raffles Bulletin of Zoology* 29: 121-132.
- Pybus, C. 1996. *White Rajah: a Dynasty Intrigue*. Queensland: McPherson's Printing Group.
- Roaf, M. 1990. *Culture Atlas of Mesopotamia and the Ancient Near East*. New York: Oxford Ltd.
- Smith, L. L. 2012. Early Holocene Burial Practice at Niah Cave, Sarawak. *Journal of Indo-Pacific Archaeology* 32: 54-69.
- Starn, R. 2005. A Historian's Brief Guide to New Museum. *America Historical Review Journal* : 73-74.
- Stephen Chia & Ipoi Datan. 2003. Preliminary Report on Archaeological survey and Excavations at Bukit Sarang Caves, Ulu Kakus, Sarawak. *Sarawak Museum Journal* LVIII(79): 121-140.
- Woolley, C. L. 1923. The Excavations at Ur. *Antiquaries Journal* 3(4): 311-333.

TEMUBUAL

- Dora Jok . 2019. Koleksi Awal Jabatan Muzium Sarawak.
- Janet Rata Noel. 2019. Perolehan awal Koleksi Jabatan Muzium Sarawak.
- Iswandi Junaidi. 2019. Konservasi Artifak dalam Jabatan Muzium Sarawak.

Gregory Kiyai @ Keai (Calon Doktor Falsafah: Pengurusan Seni)
 Fakuliti Seni Gunaan & Kreatif
 Universiti Malaysia Sarawak,
 Jalan Dato Mohammad Musa,
 94300 Kota Samarahan
 E-mel: gregory_kiyai@yahoo.com

Noria Tugang (Pensyarah Kanan)
 Fakuliti Seni Gunaan & Kreatif
 Universiti Malaysia Sarawak,
 Jalan Dato Mohammad Musa,
 94300 Kota Samarahan
 E-mel: tnoria@unimas.com

Received : 20 Oktober 2019
 Accepted : 30 Disember 2019
 Published : 30 April 2020